

Selvitys suomalaisen viittomakielen kielitieteellisestä tutkimuksesta ja tutkimuksen tarpeesta

Tommi Jantunen
18.12.2007

1 Selvityksen lähtökohta

Tässä selvityksessä keskitytään sellaiseen tutkimukseen, joka on kohdistunut suomalaiseen viittomakieleen ja joka on kielitieteellisesti (sanan laajassa merkityksessä) orientoitunutta. Tämän lähtökohtaisen rajauksen vuoksi esimerkiksi kasvatustieteiden puolella tehtyä suomalaiseen viittomakieleen liittyvää tutkimusta ei tässä selvityksessä muutamaa keskeistä mainintaa lukuunottamatta käsitellä.*

2 Olemassaoleva tutkimus

2.1 Tutkimuksen historia

Suomalaisen viittomakielen moderni kielitieteellinen tutkimus käynnistyi projektina Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitoksella 1980-luvun alussa. Ensimmäinen tutkimusraportti, Terhi Rissanen *Viittomakielen perusrakenne* julkaistiin 1985 ja toinen, Päivi Pimiän (nyk. Rainò) ja Terhi Rissanen *Kolme kirjoitusta viittomakielestä* vuonna 1987. Näistä Rissanen (1985) julkaisu on yhä ajankohtainen perusesitys suomalaisen viittomakielen leksikosta, foneemityypeistä¹ (so. käsimuoto, paikka ja liike) ja tietyistä kieliopillisista (lähinnä morfologisista) elementeistä ja prosesseista. Pimiän ja Rissanen (1987) kokoomajulkaisu sisältää puolestaan tarkemmat katsaukset muun muassa suomalaisen viittomakielen toistoprosesseihin (Rissanen 1987) ja suunliikkeisiin (Pimiä 1987; suunliikkeiden jatkotutkimuksesta, ks. Pimiä 1990; Rainò 2001b).

* Tämän selvityksen aikaisempi versio (päiväyksellä 3.12.2007) on esitelty ja käsitelty Jyväskylän yliopiston viittomakielisen koulutuksen johtoryhmän kokouksessa 5.12.2007. Käsillä olevaa versiota on hienoisesti täydennetty kokouksessa käydyin keskustelun pohjalta.

¹ Rissanen (1985) itse puhuu *kereemeistä* ja *kereemityypeistä*.

1980-luvun lopulla ja 1990-luvun alkupuolella suomalaisen viittomakielen tutkimus laajeni käsittelemään sekä kuuron lapsen suomalaisen viittomakielen omaksumista (esim. Takkinen 1988, 1995) että jossain määrin myös kielen referenssijärjestelmää ja näkökulman vaihtamista (Rissanen 1992). Näihin aikoihin pääsi vauhtiin myös Kuurojen Liiton ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen yhteistyönä toteutettu sanakirjatyö, jonka päätulos, *Suomalaisen viittomakielen perussanakirja*, julkaistiin 1998. Samana vuonna (1998) valmistui lisäksi Terhi Rissanen semanttis–funktionaaliseen viitekehykseen sijoittuva lisensiaatintutkimus suomalaisen viittomakielen leksikaalis–kieliopillisista kategorioista (nominaaleista ja verbaaleista) ja niiden morfologiasta.

Sanakirjatyöllä² on ollut merkittävä asema suomalaisen viittomakielen institutionaalistumisessa ja kielipolitiikassa (vrt. Salmi & Laakso 2005: 324–329), ja Kuurojen Liitto ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskus ovatkin jatkaneet sanakirjatyötä myös *Suomalaisen viittomakielen perussanakirjan* (1998) ilmestymisen jälkeen. Tämän työn tuloksena perussanakirja sai ensimmäisen täydennysosansa vuonna 2002, kun suomalaisen viittomakielen numeraaleja ja numeraalijohdoksia esittelevä teos *Numeroita ja lukumäärien ilmaisuja* julkaistiin. Yhteiskunnallisesti merkittävänä sanakirjajulkaisuina voidaan pitää myös samana vuonna (2002) ilmestynyttä suomenruotsalaisten kuurojen käyttämän viittomavarieteetin leksikkaa esittelevää sanakirjasta *Se vårt språk!*, ja vuotta myöhemmin (2003) julkistettua perussanakirjan verkkoversiota *Suvia*. Sanakirjatyötä ja sen tuloksia on esitelty kansainvälisesti (esim. Savolainen 2001), ja sanakirjatyö on myötävaikuttanut vahvasti myös suomalaisen viittomakielien perusrakenteen tutkimukseen. Keskeisiä sanakirjatyön kontribuutioita suomalaisen viittomakielien rakenteesta käytävälle keskustelulle ovat olleet muun muassa sen kautta muodostetut näkemykset suomalaisen viittomakielien foneemijärjestelmästä (esim. Savolainen 2000, 2006: 18–48) ja leksikon jaosta niin kutsuttuihin kiinteisiin ja polysynteettisiin viittomiin (esim. *Suomalaisen viittomakielien perussanakirja* 1998: 29–30; Jantunen 2003b: 72–77; Rainò 2006a).

1990-luvun loppuvuosina ja vuosituhaten vaihteen tienoilla suomalaisen viittomakielien kielitieteellinen tutkimus alkoi laajeta edelleen sosiolingvistiikan ja kielen historian tutkimuksen alueille. Näistä sosiolingvistisempi tutkimus on Hoyerista ([1999]2000a) eteenpäin (esim. Hoyer 2000b, 2004, 2005; ks. myös *Se vårt språk!* 2002) keskittynyt etenkin suomenruotsalaisten kuurojen käyttämän viittomakielienmuodon – sen variaation ja kieliaseman – tarkasteluun, mutta viime aikoina keskuste-

² Suomalaista viittomakieltä käsittelevien sanakirjojen laatimisella on jo lähes satavuotinen historia, ks. Hirn (1910, 1911, 1916) ja *Viittomakielien kuvasanakirja* ([1973]1977).

lua on herätetty myös suomalaisen viittomakielen yleiskielestä ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen alaisuudessa toimivan suomalaisen viittomakielen lautakunnan toimintaperiaatteista (esim. Rainò 2006b; lautakunnasta tarkemmin ks. Rainò & Savolainen 1999).³ Kielen historian tutkimus on 2000-luvun alkuvuosina puolestaan selvittänyt muun muassa kieliyhteisön syntyä (esim. Rainò 2000; Jantunen [2000]2001; ks. myös Rainò'n väitöskirjaan liittyvät kommentit alla) sekä suomalaisen viittomakielen leksikaalista ja rakenteellista muuttumista (esim. Jantunen [2000]2001, 2003a; Rainò 2001a; Mesch 2006).

Ensimmäiset ja toistaiseksi ainoat suomalaista viittomakieltä käsittelevät humanistisen alan kielitieteelliset väitöskirjat valmistuivat 2000-luvun alussa. Väitöskirjoista ensimmäinen oli Ritva Takkisen vuonna 2002 tarkastettu 2–7 vuotiaiden lasten käsimuotojen omaksumista käsittelevä tutkimus, jossa Takkinen osoitti HM-mallina tunnettua foneettis-fonologista piirrekuvausta käyttäen (*Hold-Movement* -malli; ks. Liddell 1984; Liddell & Johnson 1989; Johnson 2000), että käsimuodon piirteiden omaksumisessa on suomalaisessa viittomakielessä tietty kehityshierarkkia.⁴ Bertold Fuchs jatkoi vuonna 2004 tarkastetussa väitöskirjassaan HM-mallin hyödyntämistä ja kehitti viittomien artikulatorisen kuvauksen avulla menetelmiä suomalaisen viittomakielen fonetiikan opetukseen. Kolmas ja toistaiseksi viimeinen suomalaista viittomakieltä käsittelevä väitöskirja on Päivi Rainò'n niin ikään vuonna 2004 tarkastettu tutkimus suomalaisen viittomakielen henkilöviittomien sosio-onomastis-historiallis-rakenteellisistä piirteistä. Henkilöviittomien käsittelyn ohella Rainò'n väitöskirja sisältää myös kielitieteellisesti merkittävää tutkimusta Suomen viittomakielisen yhteisön ja suomalaisen viittomakielen alkuvaiheista.

2000-luvun ensimmäisten vuosien jälkeen suomalaisen viittomakielen rakenteen tutkimus on jälleen laajentunut muutaman pro gradun ja lisensiaatintutkielman muodossa. Pro gradu -tutkielmia on valmistunut suomalaisen viittomakielen negaatiosta (Mikkola 2004), puheakti-verb[aal]eista (Veitonen 2004) ja viittomakielten kirjoitusjärjestelmien periaatteista (Savolainen 2006). Lisensiaatintutkimuksessaan Jantunen (2005) on käsitellyt lisäksi suomalaisen viittomakielen tavua Brentarin (1998) prosodisen mallin viitekehityksessä (jatkokäsittelystä ks. Jantunen 2006, 2007).

³ Myös Markku Jokisen ([1991]1992) kasvatustieteen pro gradua voidaan pitää sosiolingvistiikkaa sivuavana tutkimuksena.

⁴ Suomalaisen viittomakielen omaksumiseen liittyviä seikkoja on tutkittu väitöskirjatasolla myös kasvatustieteiden puolella (Meronen 2004).

Yhteenvedona suomalaisen viittomakielen modernin kielitieteellisen tutkimuksen historiasta voidaan esittää, että tutkimuksessa on toistaiseksi käsitelty tiettyjä kielen perusrakenteen aspekteja – ennenkaikkea fonologian, morfologian ja leksikografian näkökulmista – kielen omaksumista, historiaa ja muutosta, onomastiikkaa, sekä sosiolingvistiikkaa. Huomionarvoista on, että esimerkiksi pedagogisen kieliopin ja ylipäätään suomalaisen viittomakielen kieliopetuksen kannalta välttämätöntä syntaktista peruskuvausta ei suomalaisesta viittomakielestä toistaiseksi ole valmistunut (klassisen teema–reema -mallin mukaisesta populaariesityksestä ks. Rissanen 2000; syntaktisten hajamainintojen yhteisesityksestä ks. myös Jantunen 2003b: 92–106). Kokonaisuuden kannalta silmiinpistävää on myös tutkimuskentän eräänlainen pirstoutuneisuus. Tutkimuksessa ovat painottuneet vahvasti yksittäisten tutkijoiden omat intressit, institutionaalisempaa tutkimuksen ohjailua ei 1980-luvun alun perustutkimuksen ja sanakirjatyön lisäksi ole juurikaan ollut.

2.2 Tutkimusinstituutiot

Institutionaalisesti suomalaisen viittomakielen kielitieteellistä tutkimusta harrastetaan tänä päivänä yliopistoissa (ensisijaisesti Jyväskylän, Helsingin ja Turun yliopistossa) sekä Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksessa ja Kuurojen Liitossa. Jyväskylän yliopiston kielten laitoksessa on ollut vuodesta 2004 alkaen Suomen ainoa suomalaisen viittomakielen professuuri, ja Jyväskylä on toistaiseksi ainoa yliopisto Suomessa, jossa on mahdollista suorittaa suomalaisesta viittomakielestä maisteriopintot ja jatkotutkinto (ks. myös Takkinen & Fuchs 2007). Helsingin yliopisto, ja tänä päivänä ennenkaikkea sen pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuden laitos, on profiloitunut ensisijaisesti suomenruotsalaisten kuurojen käyttämän viittomakielen sosiolingvistisempään tutkimukseen ja ylläpitää myös aihetta käsittelevää julkaisusarjaa *Teckenspråk* (Östman 2005; Hoyer & al. 2006). Turun yliopiston rooli alalla tulee vahvimmin esiin Diakonisen ammattikorkeakoulun tulkkikoulutuksen⁵ ja suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen, tarkemmin yleisen kielitieteen oppiaineen, yhteistyössä (vrt. esim. Pajunen 2002). Kotimaisten kielten tutkimuskeskukseseen on sijoitettu Suomen ainoa suomalaisen viittomakielen tutkijan

⁵ Tulkkikoulutusta tarjoavat Suomessa Diakin Turun yksikön ohella myös Humanistisen ammattikorkeakoulun Helsingin ja Kuopion koulutusyksiköt. Molemmat ammattikorkeakoulut kontribuoivat (mm.) opiskelijoiden opinnäytetöiden kautta suomalaista viittomakieltä koskevan tiedon jalostamiseen, mutta kielitieteellisen tutkimuksen näkökulmasta ammattikorkeakoulujen roolia on pidettävä marginaalisena. Ks. Diakin opinnäytetöiden viitetietokanta Diana verkko-osoitteesta <http://diana.amkit.fi/>; humakin opinnäytetyötietokanta löytyy verkko-osoitteesta http://www.humak.edu/kirjasto_ja_julkaisut/kirjasto/opinnaytetyotietokanta.html .

virka, jonka hoitaja vastaa pääasiallisesti suomalaisen viittomakielen lautakunnan toiminnasta. Kuurojen Liiton tutkimusintressinä on perinteisesti ollut soveltava sanakirjatyö. Liitolla on ollut rooli myös alalla tehtävän tutkimuksen kokoajana, mikä näkyy muun muassa siinä, että se hallinnoi väitöskirjojen julkaisusarjaa *Deaf studies in Finland* (Takkinen 2002; Rainò 2004), ja se on vastannut myös tutkimustulosten popularisoinnista (esim. Malm 2000). Tutkimustulosten koontiin ovat osallistuneet myös yksittäiset tutkijat (esim. Jantunen 2003b).

3 Valmisteilla oleva akateeminen tutkimus

Tohtorikoulutettavia, joiden tutkimusaihe on kielitieteellisluontoinen ja sivuaa suomalaista viittomakieltä, on tällä hetkellä käytössä olevien tietojen mukaan Suomessa kuusi: yksi Jyväskylän yliopistossa (Jantunen),⁶ yksi Helsingin yliopistossa (Hoyer), kolme Turun yliopistossa (Ojala, Rissanen ja Veitonen) ja kaksi Oulun yliopistossa (McCambridge ja Zachau). Näistä kuudesta Jantunen ja Rissanen tutkimukset on luokiteltavissa perinteiseksi kielen rakenteen perustutkimukseksi: Jantunen käsittelee tutkimuksessaan suomalaisen viittomakielen *sekventiaalisesti toteutuvia perusyksiköitä*, kuten tavua ja lausetta, Rissanen puolestaan suomalaisen viittomakielen *kongruenssia ja rektiota*. Muissa tutkimuksissa suomalaista viittomakieltä lähestytään mm. sosiolingvistiikan, keskustelututkimuksen ja kokeellisen fonetiikan näkökulmista (näistä viimeisimpään liittyen ks. Ojala & Aaltonen 2007).

Suomalaisen viittomakielen oppiaineessa on Jyväskylässä tällä hetkellä graduvaiheessa yhteensä 11 opiskelijaa (liite 1), joista ainakin kolmen aihe luokituu peruskielitieteelliseksi, joskaan ei välttämättä suomalaista viittomakieltä koskevaksi. Suomalaiseen viittomakieleen sinänsä liittyviä graduja on tekeillä/tehty okl:n viittomakielisen luokanopettajakoulutuksen puolella lisäksi ainakin yksi. Tarkkaa tietoa muissa Suomen yliopistoissa tällä hetkellä tekeillä olevista, suomalaiseen viittomakieleen liittyvistä kielitieteellisemmistä pro gradu -tutkimuksista ei ole käytettävissä. Näiden mahdollista lukumäärää ei kuitenkaan ole syytä pitää suurena.

⁶ Jatko-opiskelijamäärä Jyväskylän yliopiston suomalaisen viittomakielen oppiaineessa on tietyvästi lisääntymässä yhdellä (Ahonen).

4 Tutkimuksen tarve

Perustutkimuksen tarve suomalaisen viittomakielen ja sen rakenteen kaikilla osa-alueilla on suuri. Erityisesti ja lähtökohtaisesti tulisi panostaa suomalaisen viittomakielen syntaktiseen tutkimukseen, sillä toistaiseksi suomalaisen viittomakielen syntaksista ei ole tehty peruskuvausta. Syntaktisen perustutkimuksen tarve esimerkiksi opetuksessa on välitön: toistaiseksi suomalaisen viittomakielen syntaktisen tason opetuksessa on jouduttu turvautumaan – opetustasosta riippumatta – opettajien enemmän tai vähemmän vaihteleviin kieli-intuitioihin. Suuremmaksi tavoitteeksi suomalaisen viittomakielen tutkimuksessa on otettava kattavaan kieliaineistoon pohjaavan deskriptiivisen referenssikieliopin laatiminen, jonka pohjalle esimerkiksi pedagogisempi kielioppi olisi mahdollista edelleen rakentaa.⁷

Toinen tärkeä tutkimuksen alue on suomalaisen viittomakielen omaksuminen, oppiminen ja opettaminen. Peruskuvausta viittomakielisen lapsen kielen kehityksestä tarvitaan äidinkielen opetuksen tueksi kouluihin. Lisäksi tietoa visuaalisen viittomakielen oppimisesta ja opettamisesta tarvitaan viittomakielen opetuksen kehittämiseksi eri kouluasteilla, perheopetuksessa, tulkikoulutuksessa ja yliopisto-opetuksessa.⁸

Suomalaisen viittomakielen tutkimusta tulee ohjailta institutionaalisesti. Ohjailussa tulee aluksi panostaa kielitieteellisyyteen ja kielitieteellisyydessä erityisesti syntaksin funktionaalisuuteen tutkimukseen. Ensimmäisenä tavoitteena on oltava kielitieteellisesti orientoituneiden maisteri- ja jatko-opiskelijoiden rekrytointi. Rekrytoinnissa yhteistyötä Suomen yliopistojen yleisen kielitieteen ja muiden lingvististä perustutkimusta tekevien laitosten kanssa tulee tiivistää.

Viitteet

Brentari, D. (1998). *A Prosodic Model of Sign Language Phonology*. Cambridge, Massachusetts; London, England: A Bradford Book.

Fuchs, B. (2004). *Phonetische Aspekte einer Didaktik der Finnischen Gebärdensprache als Fremdsprache*. Jyväskylä Studies in Humanities 21. Jyväskylä: The University of Jyväskylä.

⁷ Laajan kieliaineiston keruuhankkeita ja tähän aineistoon pohjaavan deskriptiivisen kieliopin laadintahankkeita on tällä hetkellä käynnistymässä/käynnistynyt mm. Australiassa (ks. verkko-osoite <http://www.hrelp.org/grants/projects/index.php?lang=9>) ja Saksassa (Prillwitz & al. 2007).

⁸ Tämän tekstikappaleen lähde: Ritva Takkinen (6.11.2007).

Hirn, D. F. (1910, 1911, 1916). *De dövstummas åtbördsspråk i Finland – Kuuromyk-käin viittomakieli Suomessa I–III*. Helsingfors: Finlands Dövstumförbunds Förlag.

Hoyer, K. ([1999]2000a). *Variation i teckenspråk – En studie av släktskapsterminologi i teckenspråket hos finlandsvenska döva*. Publicerat pro gradu -avhandling i allmän språkvetenskap. Finlands Dövas Förbund rf, publikationsserie L 4/2000: Helsinki: Finlands Dövas Förbund rf.

Hoyer, K. (2000b). Vähemmistö vähemmistössä: suomenruotsalaiset kuurot ja heidän viittomakielensä. Teoksessa A. Malm (2000, toim.), s. 205–215).

Hoyer, K. (2004). The sociolinguistic situation of Finland–Swedish deaf people and their language, Finland–Swedish Sign Language. Teoksessa M. Van Herreweghe & M. Vermeerbergen (toim.), *To the lexicon and beyond. Sociolinguistics in European deaf communities*, s. 3–23. The sociolinguistic in deaf communities series 10. Washington D.C.: Gallaudet University Press.

Hoyer, K. (2005). "Vi kallade dem Borgåtecken". Det finlandssvenska teckenspråket i går och i dag. Teoksessa J.-O. Östman (2005, toim.), s. 21–80).

Hoyer, K., M. Londen & J.-O. Östman (2006). (toim.) *Teckenspråk: Sociala och historiska perspektiv*. Nordica Helsingensia 6. Teckenspråkstudier 2. Nordica. Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur, Helsingfors universitet.

Jantunen, T. ([2000]2001). *Suomalaisen viittomakielen synnyttä, vakiintumisesta ja kuvaamisen periaatteista*. Julkaistu yleisen kielitieteen pro gradu -tutkielma. Kuurojen Liitto ry, julkaisusarja L 1/2001. Helsinki: Kuurojen Liitto ry.

Jantunen, T. (2003a). Viittomien historiallinen muutos ja deikonisaatio suomalaisessa viittomakielessä. *Puhe ja kieli* 23:43–60.

Jantunen, T. (2003b). *Johdatus suomalaisen viittomakielen rakenteeseen*. Finn Lectura: Helsinki.

Jantunen, T. (2005). Mistä on pienet tavut tehty? Analyysi suomalaisen viittomakielen tavusta prosodisen mallin viitekehyksessä. Lisensiaatintutkielma. Suomalainen viittomakieli, kielten laitos, Jyväskylän yliopisto.

Jantunen, T. (2006). The Complexity of Lexical Movements in FinSL. Teoksessa M. Suominen, A. Arppe, A. Airola, O. Heinämäki, M. Miestamo, U. Määttä, J. Niemi, K. K. Pitkänen & K. Sinnemäki (toim.), *A Man of Measure: Festschrift in Honour of Fred Karlsson on His 60th Birthday*, s. 335–344. Special Supplement to SKY Journal of Linguistics, Volume 19 (2006). Turku: The Linguistic Association of Finland.

Jantunen, T. (2007). Tavu suomalaisessa viittomakielessä. *Puhe ja kieli* 27:109–126.

Johnson, R. E. (2000). American Sign Language Phonology. Jyväskylän yliopistossa 30.10.–3.11.2000 pidetyn viittomakielten fonologiaa käsitelleen kurssin materiaali.

Jokinen, M. ([1991]1992). *Kuuroutta koskevia näkemyksiä peruskoulun kuulovammaisten opetussuunnitelman perusteissa 1987*. Julkaistu kasvatustieteen/opettajankoulutuslaitoksen pro gradu-tutkielma. Kuurojen Liitto ry, julkaisusarja L 1/1992. Helsinki: Kuurojen Liitto ry.

- Liddell, S. K. (1984). THINK and BELIEVE: Sequentiality in American Sign Language. *Language* 60:372–399.
- Liddell, S. K. & Johnson, R. E. (1989). American Sign Language: The Phonological Base. *Sign Language Studies* 64:195–277.
- Malm, A. (2000). (toim.) *Viittomakieliset Suomessa*. Helsinki: Finn Lectura.
- Meronen, A. (2004). *Viittomakielen omaksumisen yksilölliset tekijät*. Studies in education, psychology and social research 235. Jyväskylä: The University of Jyväskylä.
- Mesch, J. (2006). Päämäärä nationella teckenspråk om varandra? Teoksessa Hoyer, K., M. Londen & J.-O. Östman (2006, toim.), s. 71–95).
- Mikkola, A. (2004). Kerta kiellon päälle – Suomalaisen viittomakielen negaatio. Julkaistu suomen kielen pro gradu -tutkielma. Kuurojen Liitto ry:n julkaisuja 33. Helsinki: Kuurojen Liitto ry.
- Numeroita ja lukumäärien ilmaisuja = Numeroita ja lukumäärien ilmaisuja. Suomalaisen viittomakielen perussanakirja. Täydennysosa 1.* (2002). Kuurojen Liitto ry ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Helsinki: KL Support Oy.
- Ojala, S. & Aaltonen, O. (2007). Puheen ja viittomien suhde: foneettinen tutkimus. *Puhe ja kieli* 27:99–107.
- Pajunen, A. (2002). (toim.) *Mimesis, sign, and the evolution of language*. Publications in General Linguistics 3. Turku: University of Turku.
- Pimiä, P. & Rissanen, T. (1987). (toim.) *Kolme kirjoitusta viittomakielestä*. Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 17. Helsinki.
- Pimiä, P. (1987). Suomalaisen viittomakielen suunliikkeistä. Teoksessa P. Pimiä & T. Rissanen (1987, toim.), s. 25–47).
- Pimiä, P. (1990). Semantic features of some mouth patterns in Finnish Sign Language. Teoksessa S. Prillwitz & T. Vollhaber (toim.), *Current trends in European sign language research*, s. 115–118. Hamburg: Signum.
- Prillwitz, S., Hanke, T., König, S., Konrad, R., Langer, G. & Schwarz, A. (2007). Entwicklung eines korpusbasierten elektronischen Wörterbuchs Deutsche Gebärdensprache (DGS) – Deutsch. [tutkimus- ja hankesuunnitelma] Universität Hamburg, Institut für Deutsche Gebärdensprache.
- Rainò, P. (2000). Carl Oscar Malm – suomalaisen viittomakielen isä. Teoksessa A. Malm (2000, toim.), s. 35–47).
- Rainò, P. (2001a). Venäjänvoista kovahampaiseksi – *Suomi*-viittomien etymologioista. Teoksessa K. Mallat, T. Ainiala & E. Kiviniemi (toim.), *Kieli 14. Nimien maailmasta*, s. 122–136. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos. Helsinki.
- Rainò, P. (2001b). Mouthings and Mouth Gestures in Finnish Sign Language. Teoksessa P. Boyes Braem & R. Sutton-Spence (toim.), *The Hands Are the Head of the Mouth. The Mouth as Articulator in Sign Languages*, s. 41–50. Hamburg: SIGNUM-Press.

Rainò, P. (2004). *Henkilöviittomien synty ja kehitys suomalaisessa viittomakieliyhteisössä*. Deaf Studies in Finland 2. Helsinki: Kuurojen Liitto ry. [html based CD-ROM].

Rainò, P. (2006a). Viittomien leksikaalisesta kuvauksesta. Teoksessa M. Suominen, A. Arppe, A. Airola, O. Heinämäki, M. Miestamo, U. Määttä, J. Niemi, K. K. Pitkänen & K. Sinnemäki (toim.), *A Man of Measure: Festschrift in Honour of Fred Karlsson on His 60th Birthday*, s. 236–242. Special Supplement to SKY Journal of Linguistics, Volume 19 (2006). Turku: The Linguistic Association of Finland.

Rainò, P. (2006b). Voiko paikannimistöä ohjailla? Viittomakielisen paikannimistön ja kielenkuvauksen suhteista. Teoksessa Hoyer, K., M. Londen & J.-O. Östman (2006, toim.), s. 107–128).

Rainò, P. & Savolainen, L. (1999). Suomalaisen viittomakielen lautakunta. *Virittäjä* 103:241–245.

Rissanen, T. (1985). *Viittomakielen perusrakenne*. Helsingin yliopiston yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 12. Helsinki.

Rissanen, T. (1987). Toistoprosesseista kuurojen viittomakielessä. Teoksessa P. Pimiä & T. Rissanen (1987, toim.), s. 1–24).

Rissanen, T. (1992). Näkökulman vaihtamisesta suomalaisessa viittomakielessä. Teoksessa E. Itkonen, A. Pajunen & T. Haukioja (toim.), *Kielitieteen kentän kartoitusta*, s. 191–202. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 39. Turku.

Rissanen, T. (1998). The categories of nominals and verbals and their morphology in Finnish Sign Language. Licentiate Thesis in General Linguistics. The Department of Finnish and General Linguistics. University of Turku.

Rissanen, T. (2000). Suomalaisen viittomakielen lauseoppia. Teoksessa A. Malm (2000, toim.), s. 147–167).

Salmi, E. & Laakso, M. (2005). *Maahan lämpimään. Suomen viittomakielisten historia*. Helsinki: Kuurojen Liitto ry.

Savolainen, L. (2000). Viittoman rakenne. Teoksessa A. Malm (2000, toim.), s. 168–188).

Savolainen, L. (2001). The database system used in the Finnish Sign Language Dictionary Project. *Sign Language & Linguistics* 4:125–132.

Savolainen, L. (2006). Viittomakielten kirjoitusjärjestelmien periaatteet ja käytäntö. Yleisen kielitieteen pro gradu -tutkielma. Yleisen kielitieteen laitos, Helsingin yliopisto.

Se vårt språk! = Se vårt språk! – Nae kieleemme! (2002). Kuurojen Liitto ry ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Helsinki: Kuurojen Liitto ry.

Suomalaisen viittomakielen perussanakirja (1998). Kuurojen Liitto ry ja Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Helsinki: Kuurojen Liitto ry.

Suvi = Suvi – Suomalaisen viittomakielen verkkosanakirja. [Helsinki]: Kuurojen Liitto ry, 2003. Verkkojulkaisu: <http://suvi.viittomat.net>.

Takkinen, R. (1988). Kereemipoikkeavuudet kuuron lapsen viittomakielessä 2 v 3 kk–4 v 4 kk iässä. Tapaustudkimus. Pro gradu -tutkielma. Fonetikan laitos, Helsingin yliopisto.

Takkinen, R. (1995). Phonological Acquisition of Sign Language: A Deaf Child's Developmental Course From Two To Eight Years of Age. Licentiate's dissertation in Logopedics. Department of Phonetics. University of Helsinki.

Takkinen, R. (2002). *Käsimuotojen salat. Viittomakielisten lasten käsimuotojen omaksuminen 2–7 vuoden iässä*. Deaf Studies in Finland 1. Helsinki: Kuurojen Liitto ry.

Takkinen, R. & Fuchs, B. (2007). Kieli tutkijan käsissä. Suomalaisen viittomakielen tutkimus Jyväskylän yliopistossa. Teoksessa *Humanistista kirjoja*, s. 81–103. Jyväskylä Studies in Humanities 71. Jyväskylä: The University of Jyväskylä.

Veitonen, U. (2004). Puhuminen hopeaa, viittominen kultaa – tutkielma suomalaisen viittomakielen, tansanianlaisen viittomakielen ja suomen kielen puheaktiverbeistä. Yleisen kielitieteen pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto.

Viittomakielen kuvasanakirja ([1973]1977). 2. muutettu painos. Helsinki: Kuurojen Liitto ry.

Östman, J.-O. (2005). (toim.) *FinSSL – Finlandssvenskt teckenspråk*. Nordica Helsingensia 4. Teckenspråkstudier 1. Nordica. Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur, Helsingfors universitet.

Liite 1

*Graduvaiheessa olevat suomalaisen viittomakielen opiskelijat (JY) ja heidän aiheensa (vuoden 2007 lopun tilanne).**

1. ALANNE, KAISA: Kielenhuolto suomalaisessa viittomakielessä
2. DE WEERDT, DANNY: Existential constructions in Flemish Sign Language
3. HALKOSAARI, LIISA: Osoituksista suomalaisessa viittomakielessä
4. JARVA, MARITTA & LINDHOLM, MARI: Monikielisyys viittomakielisissä perheissä
5. KOSONEN, ARMI: Scaffolding viittomakieliesessä opetuksessa
6. KÖYKKÄ, LEENA: Kuuron tulkin ja kuurosokean taktiliviittojan välinen vuorovaikutustilanne
7. LAINE, JENNI: Suomalaisen viittomakielen luennon diskurssimerkit
8. MANUNEN, JUHA: Moninkertainen negaatio suomalaisessa viittomakielessä
9. MCCAMBRIDGE, ELINA: Fingerspelling English words in everyday language activity
10. VIVOLÍN-KAREN, RIITTA: Viittomakielisen yhdistysnetin tekstien ymmärrettävyys (?)

* Tiedot: Lea Nieminen (16.11.2007).